

LAISVAS DARBUOTOJŲ JUDĖJIMAS Į BULGARIJĄ IR RUMUNIJĄ IR IŠ JŲ: KAIP PRAKTIŠKAI TAI BUS TAIKOMA?

1. Įvadas

Laisvas asmenų judėjimas yra viena iš pagrindinių Bendrijos teisės užtikrinamų laisvių, suteikianti teisę gyventi ir dirbti kitoje valstybėje narėje. Teisė laisvai judėti Bendrijos ribose suteikiama ne tik darbuotojams, bet ir kitiems asmenims, pavyzdžiui, studentams, pensininkams, apskritai ES piliečiams. Bendrijos teisėje tai tikriausiai yra pati svarbiausia asmenims suteikiama teisė, esminė tiek vidaus rinkos, tiek ir Europos pilietybės sudedamoji dalis. Persikėlimas į kitą šalį yra svarbus sprendimas, todėl žmonėms būtina tiksliai žinoti savo teises. Šiame leidinyje aiškinama, kaip laisvas darbuotojų judėjimas bus taikomas Bulgarijos ir Rumunijos piliečiams 2007 m. šioms dviem valstybėms įstojus į Europos Sąjungą, vadovaujantis pereinamojo laikotarpio priemonėmis, nustatytomis Stojimo sutartyje. Taip pat pateikiamas sąrašas informacijos šaltinių apie laisvą darbuotojų judėjimą ir piliečių teises. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pereinamojo laikotarpio priemonės taikomos *tik darbuotojų* patekimui į darbo rinką.

2. Pereinamojo laikotarpio priemonės

a) Ar galėsiu dirbti kitoje ES valstybėje narėje nuo 2007 m. sausio 1 d.?

Bulgarijai ir Rumunijai įstojus į ES, pirmuosius dvejus metus Bulgarijos ir Rumunijos darbuotojų galimybė patekti į ES 25 valstybių narių¹ darbo rinkas priklausys nuo tų valstybių nacionalinės teisės, politikos ir dvišalių sutarčių, pasirašytų su Bulgarija ir Rumunija. Kelios valstybės narės pareiškė ketinančios visiškai atverti savo darbo rinkas Bulgarijos ir Rumunijos darbuotojams. Kitos ES 25 valstybės narės šią galimybę ketina šiek tiek apriboti, o faktiškai tai reiškia, kad, kol ES 25 valstybės narės taikys nacionalines priemones, Jums gali prireikti darbo leidimo.

b) Kas bus 2008 m. pabaigoje?

Pasibaigus antriesiems metams po įstojimo Komisija parengs ataskaitą, kuria remdamasi Taryba peržiūrės, kaip veikia pereinamojo laikotarpio priemonės. Be to, visos 25 ES valstybės narės privalės oficialiai pranešti Komisijai, ar ketina ir toliau taikyti nacionalinės teisės priemones – ilgiausias galimas tokio pratęsimo terminas yra dar treji metai (tokiu atveju Jums vis dar reikės darbo leidimo), ar taikys Bendrijos teisės režimą, pagal kurį įsigalios visiškai laisvas darbuotojų judėjimas (tai reiškia, kad bus galima laisvai atvykti į šalį ir dirbti).

c) Kada galėsiu laisvai dirbti ES 25 valstybėse narėse?

Iš esmės, praėjus penkeriems metams po įstojimo į ES, pereinamojo laikotarpio priemonės turėtų pasibaigti. Tačiau bet kuri iš 25 ES valstybių narių gali prašyti Komisijos leidimo pratęsti nacionalinių priemonių galiojimą dar dvejims metams, bet tik tokiu atveju, jei jos darbo rinka nestabili (arba kyla tokio nestabilumo grėsmė). Pereinamojo laikotarpio priemonės iš viso gali būti taikomos *ne ilgiau* kaip septynerius metus.

d) Ar reikės darbo leidimo, kai įsigalios laisvas darbuotojų judėjimas?

Pasibaigus nacionalinės teisės apribojimams ir įsigaliojus laisvam darbuotojų judėjimui, 25 ES valstybės narės neturės teisės reikalauti darbo leidimo tam, *kad galėtumėte patekti* į darbo rinką.

¹ ES 25 yra visos valstybės narės, kurios buvo ES narės iki 2007 m. sausio 1 d.: Belgija, Čekija, Danija, Vokietija, Estija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Kipras, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Vengrija, Malta, Nyderlandai, Austrija, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Slovakija, Suomija, Švedija, Jungtinė Karalystė.

Tačiau darbuotojams iš Bulgarijos ir Rumunijos jos gali išduoti darbo leidimus tam, kad jie būtų naudojami *tik* stebėjimo ir statistikos tikslais.

e) Ar 25 ES valstybės narės gali iš naujo įvesti apribojimus (taikyti apsaugos sąlygą)?

Jei viena iš 25 ES valstybių narių nebetaiko nacionalinių priemonių ir pagal Bendrijos teisę įsigalioja visiškai laisvas darbuotojų judėjimas, valstybė narė gali prašyti leidimo įvesti apribojimus, jei jos darbo rinkoje kyla arba gresia rimtos problemos. Komisija privalo nuspręsti, kokius apribojimus galima taikyti ir kiek laiko. Tuomet bet kuri valstybė narė gali prašyti Tarybos kvalifikuota balsų dauguma panaikinti arba pakeisti Komisijos sprendimus. Nors apsaugos sąlygos įtrauktos į visas Stojimo sutartis, jos dar niekuomet nebuvo pritaikytos.

f) Ar būsiu diskriminuojamas darbo rinkoje?

Diskriminacija tautybės pagrindu yra *draudžiama*. Kalbant apie galimybes gauti darbą, valstybės narės pirmenybę privalo suteikti darbuotojams iš Bulgarijos ir Rumunijos, o ne iš trečiųjų šalių. Kai kurias darbo vietas valstybiniame sektoriuje gali užimti tik priimančiosios valstybės narės piliečiai.

g) Jei aš nedirbu, ar man taip pat bus taikomi apribojimai?

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pereinamojo laikotarpio priemonės taikomos *tik darbuotojams*, o ne laisvam paslaugų teikimui ar steigimosi laisvei, studentams, pensininkams, turistams ir kt. (nedidelė paslaugų teikėjams daroma išimtis paaiškinama toliau).

3. Ką daryti, jei aš jau dirbu vienoje iš 25 ES valstybių narių?

Jei stojimo į ES dieną jūs legaliai dirbate vienoje iš 25 ES valstybių narių, turite darbo leidimą 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, galėsite tiesiogiai patekti į tos valstybės narės darbo rinką, tačiau tai nereikš, kad galėsite dirbti kitų ES 25 valstybių narių, kurios taiko nacionalines priemones pereinamojo laikotarpio metu, darbo rinkose. Jei į vieną iš 25 ES valstybių narių vyksite po stojimo į ES datos turėdami tos šalies darbo leidimą 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, turėsite tas pačias teises. Tačiau jei savo noru paliksite priimančiosios valstybės narės darbo rinką, neteksite teisės patekti į tos valstybės darbo rinką tol, kol galios pereinamuoju laikotarpiu taikomos priemonės.

4. O mano šeimos nariai?

Iš Bulgarijos arba Rumunijos atvykusio darbuotojo, kuris įstojimo metu įgijo teisę dirbti vienoje iš 25 ES valstybių narių 12 mėnesių ar ilgesnį laikotarpį, šeimos nariai galės iš karto dirbti toje valstybėje narėje. Jei šeimos nariai pas darbuotoją atvažiuos po įstojimo datos, į tos valstybės narės darbo rinką jie galės patekti tada, kai jie toje valstybėje narėje bus pragyvenę 18 mėnesių arba trečiaisiais metais po įstojimo, priklausomai nuo to, kuris periodas bus pasibaigęs anksčiau. Šiuo atveju šeimos nariai yra darbuotojo sutuoktinė arba sutuoktinis ir jų vaikai, jaunesni nei 21 metų, arba yra išlaikomi.

5. Kas yra „sustabdymo sąlyga“?

Ji reiškia, kad 25 ES valstybės narės negali apriboti darbuotojų iš Bulgarijos ir Rumunijos galimybes patekti į savo darbo rinką labiau, nei ji buvo apribota Stojimo sutarties pasirašymo dieną, t. y. 2005 m. balandžio 25 d. Tad jei viena iš 25 ES valstybių narių dvišalėje sutartyje, pasirašytoje 2005 m. ar anksčiau, nustatė darbuotojų iš Bulgarijos arba Rumunijos kvotą, ji negali taikyti mažesnės kvotos nei nustatytoji.

6. Ar galėsiu dirbti Bulgarijoje arba Rumunijoje?

Jei Jūs esate vienas iš 25 ES valstybių narių pilietis, Jums netaikomi teisės dirbti Bulgarijoje arba Rumunijoje apribojimai. Tačiau jei Jūsų valstybė narė įveda apribojimus Bulgarijos arba Rumunijos piliečiams, Bulgarija arba Rumunija gali įvesti atitinkamus apribojimus Jūsų valstybės narės darbuotojams. Jei viena iš 25 ES valstybių narių toliau taiko nacionalines priemones ir netaiko Bendrijos teisėje numatyto laisvo judėjimo principo, Bulgarija gali pritaikyti apsaugos sąlygą ir įvesti apribojimus darbuotojams iš Rumunijos, o Rumunija gali pritaikyti apsaugos sąlygą ir įvesti apribojimą darbuotojams iš Bulgarijos, jei jų darbo rinkos yra nestabilios (žr. pirmiau pateiktą 2 dalies e punktą).

7. Kaip bus, jei aš dirbu bendrovėje, kuri teikia paslaugas Austrijoje arba Vokietijoje?

Austrija ir Vokietija taiko tam tikrą apsaugos sąlygą, pagal kurią šios valstybės gali apriboti bendrovių, įsteigtų Bulgarijoje ir Rumunijoje, teisę teikti paslaugas, susijusias su laikinu darbuotojų judėjimu. Tačiau tai galioja tik ribotam sektorių skaičiui, pavyzdžiui, statyboms ir pramoniniam valymui, ir gali būti taikoma tik tada, jei tas paslaugų sektorius labai nestabilus, ir tik tol, kol Austrija ir Vokietija taikys nacionalines priemones remdamosi pereinamojo laikotarpio priemonėmis. Ši procedūra sutampa su pagrindine apsaugos sąlyga, paaiškinta pirmiau 2 dalies e punkte.

8. Kokias socialinės apsaugos teises turėsiu?

Bendrijos sistema, kuria koordinuojamos Bendrijoje persikeliančių asmenų socialinės apsaugos sistemos (nustatyta Reglamentuose 1408/71 ir 574/72), įsigalios po įstojimo į ES datos. Todėl Jūsų socialinės įmokos neturėtų dingti, ir Jūs paprastai turėtumėte turėti galimybę naudotis valstybės narės, kurioje dirbsite, socialinės apsaugos sistema.

9. Išvados

Stojimo sutartyje nustatytos pereinamojo laikotarpio priemonės yra sudėtingos, tačiau daugiausia dėl to, kad jas būtų galima lanksčiai taikyti. Todėl sunku pateikti tikslią informaciją, nes kiekviena iš 25 ES valstybių narių turi priimti sprendimą dėl savo darbo rinkos atvėrimo Bulgarijos ir Rumunijos piliečiams. Geriausia yra pradėti nuo Komisijos EURES sistemos tinklalapio, kuriame pateikiama informacija apie laisvas darbo vietas valstybėse narėse.

10. Informacijos šaltiniai

- <http://ec.europa.eu/eures> (darbo paieška)
- <http://ec.europa.eu/youreurope> (informacija apie kėlimąsi į kitą valstybę narę)
- http://ec.europa.eu/employment_social/social_security_schemes/index_en.htm (socialinės apsaugos sistemų koordinavimas)
- <http://ec.europa.eu/enlargement/index.htm> (bendra informacija apie plėtrą)
- http://ec.europa.eu/europedirect/index_en.htm (bendri klausimai apie ES)
- http://ec.europa.eu/employment_social/legis_en.html (Bendrijos teisės aktai)
- http://ec.europa.eu/enlargement/countries/acceding_en.htm (Stojimo sutarties tekstas)
- http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0694en01.pdf (2002 m. Komisijos komunikatas dėl laisvo judėjimo)